

QUADRAGESIMO ANNO

TREĆI DIO.*

OVAJ se treći dio počinje kratkim pogledom na promjene gospodarskoga i socijalnoga stanja u svijetu, nastale poslije Leona XIII. Zatim Papa podvrgava kritici današnje prilike i socijalizam; napokon se tražeći najdublji korijen zala, što ih trpimo, bavi glavnim i najpotrebnijim lijekom: kršćanskom obnovom čudorednoga života.

I. Promjene nastale u gospodarstvu.

1. U kapitalizmu. Leon XIII. imao je pred očima uzajamnu proizvodnju onih, što su davali kapital, i onih, što su unajmljivali svoj rad: način poslovanja, koji u sebi nije zao, ali se izrodi pod nesrećnim utjecajem ljudskoga egoizma.

Premda rad još uvijek na pr. na selu uposljuje mnogo ruku za vlastitu korist, ipak se odonda kapitalističko poslovanje raširilo po svem svijetu, čak i po neindustrijskim krajevima. Medutim se i ono mijenjalo. Namjesto slobodnoga nadmetanja, koje se razuzdalo i poginulo samoubojstvom, došla je finansijska hegemonija nekolicine. Trostruki rat ubija svijet: rat za vladu nad tržištem, rat za političku moć, koja bi donijela gospodarsko gospodovanje; rat narodâ za gospodarske interese vlastitih građana.

Odatle slijedi yeoma tvrdo i nečovječno ekonomijsko poslovanje, sramotno robovanje uprave ljudskim strastima, zatim u jednu ruku gospodarski nacijonalizam odnosno imperijalizam, a u drugu finansijski internacijonalizam ili međunarodni imperijalizam, kojemu je domovina svagdje, gdjegod je dobro.

Sad Vrhovni Svećenik ponavlja izvrsnim prijevodom nauk, što ga je razvio o kapitalu i o radu. Primijeni taj nauk, i eto ti lijeka!

2. U socijalizmu. I sam socijalizam se silno promijenio. Prije mu je bio jedan nauk, bio je jednim tijelom. Sad se raspao u dva neprijateljska ogranka, od kojih ipak ni jedan ne ostavlja zablude protivne vjeri. Prije moramo govoriti o jednom socijalizmu u dva ogranka negoli o dva socijalizma.

Krajnje komunistički ogranak hoće silovito da nastavi klasnu borbu i ukidanje privatne svojine. Ništa ga ne suzdržava, sve se usuđuje i vlada s nečuvenom tiranijom ondje, gdje se dokopa vlasti. Dokaz — bijeda, u koju je svalio istočnu Evropu i Aziju! Jednako je poznato, kako strašno mrzi na Boga i na Crkvu. Vrlo umjesno oplakuje Njegova Svetost nemar onih, koji puštaju, da se ovakove zablude šire, pa to više osuđuje neoprostivu lije-

* Vidi »Život« o. g., br. 4. i 5.

nost onih, koji ne nastoje promijeniti prilike, što gone narod u očaj.

Blaži ogranak nosi i dalje ime socijalizam; iznosi katkad želje srodne pravednim zahtjevima kršćanskih reformatora. Klasna borba kao da se pretvorila u pošteno natjecanje, koje ne isključuje zajedničke suradnje; mjesto na privatnu svojinu udara se na monopol nekolicine.

Ali ljuto se varaju oni, što se nadaju, da će nagodbama predočiti socijaliste za kršćanska načela. Da bude od koristi, apostolat traži iskreno ispovijedanje kršćanske vjere, koja pokazuje, da kršćanska načela mnogo temeljitije brane pravedne zahtjeve socijalista, i dobiva mnogo uspješnije pomoći od kršćanske ljubavi.

Umjereniji se socijalizam nazivlje i *socijalnom demokracijom*. Prema njemačkoj literaturi može se razlikovati: teorijski i praktički, etički i gospodarski, estetski i politički, međunarodni i narodni socijalizam. Teodor Brauer nabraja u svojem djelu »Der moderne deutsche Sozialismus« čak dvadeset pari socijalizma. To su sve boje bačene na istu pozadinu, do koje je jedino stalo. Podkancelar Rikard Schmitz, od kojega uzimamo ove podatke,¹ primjećuje još, da je u Austriji opreka između socijalista i komunista mnogo manja nego li u Njemačkoj. Dodaje, da Marksovi nazori mogu biti i zastarjeli i znanstveno za bačeni, ali mase slijepo srljaju i dalje pod zastavu toga lažnog proroka.

Većina socijalista, nastavlja Sv. Otac, nije napustila ni klasne borbe ni rata protiv privatne svojine. Pa sve kad bi se i popravili na gospodarskom području, socijaliste i komuniste su složni u svojem protivljenju kršćanskoj vjeri. Uzeli ga mi kao nauk ili kao činjenicu ili kao djelovanje (akciju), svaki je pravi socijalizam nespojiv s dogmama katoličke Crkve. Kršćanstvo otvara pogled na nebo, socijalizam se ne diže iznad ugodna života na zemlji. Za volju sticanja bogatstva veže on čovjeka dotle, dok mu ne otme slobodu: njezin gubitak da će nadoknaditi obilje materijalnih dobara! Takovo društvo, kakovo zamišlja socijalizam, ne može postojati, pače ne može se ni zamisliti bez nasilna ugnjetavanja; a opet u drugu ruku lišeno svakoga društvenog auctoriteta, pogoduje lažnoj slobodi.

Vjerski socijalizam ili kršćanski socijalizam — te se dvije riječi isključuju; nemoguće je biti u istom mah i pravi katolik i pravi socijalista.

Papa ovdje upozorava na još jedan odgajajući socijalizam, koji je vanredno opasan. Više je sekta počelo mamiti djecu, da ih odgoji za socijalistički ideal. Nitko neka ne zaboravi: liberalizam je porodilo socijalizam, a njegovim će baštinikom biti bolševizam. Gubeći se u komunizmu, veli okružnica, socijalizam se pomalo mijenja baš kao kapitalizam: i jedan i drugi se svršava despotizmom nekolicine.

¹ Sozialismus und Kirche u »Die soziale Botschaft des Papstes«, str. 52 - 63.

Njegova Svetost Pijo XI. jako žali, što su i neki katolici prešli u socijalistički tabor. Ti se ne mogu nikako ispričati, jer su nazivljući se katolicima prezreli zakone kršćanske pravednosti i ljubavi i nastojali pokriti nepravedno mučenje vjerskim plaštem: Crkva kao Crkva nije sa socijalistima sklapala ugovora, kako pokazuje povjesnica.

Dirljivi je poziv upravljen tim prebjezima, da se vrate na svoje mjesto u očinsku kuću.

Navedeni članak g. R. Schmitza donosi zanimljivih pojedinosti o tom pokušaju nekih katolika, koji su tražili savez sa socijalistima. U Njemačkoj je taj vjerski socijalizam postao ozbiljnim pokretom tek poslije rata. Još prema procjeni o. Gundlacha u Herderovu Staatslexiconu (sv. IV.) bilo ih je u njemačkoj carevini tek 20 do 30 tisuća kršćana, većinom protestanata. Ipak na zapadu carevine ima hrpa katoličkih socijalista, koji imaju glasilo »Das rote Blatt«, i koji bi se htjeli uvući u socijalističke redove, da ih obrate. U Austriji ispovijedaju ti katolički socijaliste, barem u svojim glasilima, katolicizam, koji je sve prije negoli suho zlato. Tako je njihov vođa Oto Bauer odgovorio na papin poziv s izjavom, da se smatra u savjesti obvezanim žrtvovati Crkvu slozi sa socijalistima (préférer à l' Eglise l' union avec le socialisme), bez koje ne će nikada biti kraj kapitalizmu. Novine (»Der religiöse Sozialist«, kasnije pod starim imenom »Der Menschheitskämpfer«) dopuštale su plijenjenje samostana po španjolskoj, samo ako se provodi zakonskim parlamentarnim putem.

II. Čudoredna obnova.

»Ako društvo treba izliječiti, onda će se to moći izvesti samo povratkom kršćanskom životu i kršćanskim ustanovama.« Njegova Svetost Pijo XI. dodaje navodeći te riječi Leona XIII. ovaj razlog: na početku sviju poroka nalazi se prevelika briga za prolazne stvari. Jedino kršćanski život i kršćanske ustanove kadre su čovjeka osloboditi od očaravanja zemaljskih stvari i upraviti mu pogled prema nebu. Dr. se Seipel pri tom pozivlje na utjecaj, što ga ima nazor o svijetu na društvenu izgradnju, da tako istakne i primat čudoredne obnove.² Kao pastir i čuvar ovaca, otkupljenih krvlju najvišega Pastira, Papa je bolno dirnut zbog duša, koje društveno i gospodarsko stanje izlaže pogibelji da izgube vječni život.

Neutažljiv glad bogatstva i vremenitih dobara uzrokuje okorjelost savjesti, za koju postoji još samo briga sticati i to brzo i na svaki način sticati.

Više razloga budi taj glad: laki dobitak na tržištu, oslobođenu od svakoga zakona; nedovoljno zakonodavstvo za društva s ograničenim jamstvom; nemarnost upravnika, koji zaboravljaju dužnosti svoje privredne službe; guljenje lukavih ljudi, koji hrane

² Die neue Gesellschaftsordnung nach der Encyklika »Quadragesimo anno« u »Die soziale Botschaft des Papstes«, str. 81 - 90.

(tude) strasti na svoju korist; racijonalizam, koji je za malo vremena smislio gospodarski nauk vrlo dalek od morala; zao primjer skorojevića, koji se obogatiše bez ikakvih skrupula.

Zaraza zla raširila se i po radničkom svijetu to više, što su vlasnici industrije postupali sa svojim radnicima kao s običnim strojevima bez ikakve brige za njihove duše, pače bez ikakve uzvišenije misli. Sv. Otac drhće pri pomisli na pogibelji, kojima se u današnjim radionicama izvrgava čudorednost radnika, osobito posve mladih, pa čednost djevojaka i žena; pri pomisli na smetnje obiteljskoga života, što ih uzrokuje način rada i stanovanja, na nebrojne zapreke kršćanskom provođenju svećanih dana; pri pomisli na nestajanje onoga kršćanskog osjećanja, koje je obično davalo tako plemenit osjećaj i ljudima bez škola i obrazovanosti, na kojega je mjestu jedina briga za svakidašnji kruh. Tjelesni rad, što ga je Providnost odredila za dobro tijela i duše, često se iznakazuje u sredstvo pokvarenosti; tvornica oplemenjuje materiju, a kvari i ponizuje čovjeka.

Opisavši zlo Vrhovni Svećenik prelazi na lijek, koji se može naći tek u potpunom i iskrenom povratku k evanđeoskom nauku, poukama Onoga, koji ima riječi života vječnoga. Društveni porredak, što ga Papa toliko želi i traži sa svim poznavacima socijalnih prilika, ostat će nedovršen i hramat će, doklegod se ljudsko nastojanje ne upravi prema Bogu kao zadnjem cilju svega zemaljskoga djelovanja i ne bude u svijetu stvorenih stvari gledalo sredstva, što ih valja upotrebljavati za zadnju svrhu.

Privredni se rad ne će stoga možda napustiti ili smatrati manje dostojnim čovjeka; naprotiv naučit će se ljudi i u njemu poštivati Božji plan. Obogaćivanje poštenim načinom nije zabranjeno; pravo je, da onaj, koji umnožava dobra zajednice, više i dobije, samo ako to biva prema danom redu.

Ovi će savjeti, ako ih svi slijedimo, ubrzo dovesti i do prave upotrebe bogatstva, koja je sada tako često neuredna, te će mjesto prljavoga traženja jedine vlastite koristi, te sramote, toga velikoga grijeha našega doba, zavladatai tako blag i tako uspješan zakon kršćanske umjerenosti, koji nalaže čovjeku, da nada sve traži kraljevstvo Božje i njegovu pravdu.

Da se taj nacrt ostvari, valja računati osobito s ljubavlju. Kako se varaju oni nerazboriti reformatori, koji se svemu nadaju od uzajamne pravednosti (justice commutative), koja ne će nigda moći povezati srdaca, pa makar i znala ukloniti izvore društvenih sukoba. Jer i najbolje ustanove za izmirivanje i međusobnu pomoć crpu svoju snagu prije svega iz međusobne veze, koja sjedinjuje udružene. Nema li takove veze — često iskustvo to potvrđuje —, najbolji propisi ne vrijede ništa. Onda će se dakle pravo složiti ljudi u nastojanju oko općega dobra, kad se članovi zajednice budu osjećali u krilu jedne te iste velike obitelji, osjećali djecom istoga Oca nebeskoga, udovima jednoga tijela u Kristu. Tada će bogato i ugledno pretvoriti svoj nehaj za sirotinju u

pažljivu i djelotvornu ljubav; radnici će odbaciti mržnju i zavist pa će veoma cijeniti položaj, što im ga dala Providnost, uvjereni, da pomažu opće dobro i da iz bližega slijede Onoga, koji je htio da boravi među ljudima kao obrtnik i obrtnički sin.

Taj novi val evandeoskoga duha kadar je, kako se Papa uzda, donijeti onaj mir Kristov u kraljevstvu Kristovu, koji on smatra svrhom svojega pontifikata, i za koji na svoju radost nalazi u biskupima, u toliko klerika i lajika, osobito u onih, što se predaše Katoličkoj Akciji, revnitelje vrijedne pohvale. Priznaje, da je poduzeće teško, ali teškoća ne može preplašiti Kristovih vojnika. Stoga ih pozivlje, da ne štete nikakovih napora. Računa na pomoć Svemoćnoga, Onoga, koji hoće da spase sve ljude, i na klice kršćanstva, stavljene u svaku dušu.

On se uostalom raduje gledajući znakove obnove u brojnim skupinama mladih radnika, koji se odazivlju milosti te razvijaju toliku gorljivost, kako bi predobili svoje drugove za Krista. Hvali vođe radničkih sindikata, koji zaboravljaju svoje vlastite probitke pa se brinu samo za dobro članova, nastoje postići pravedne zahtjeve i dovesti ih u sklad s napretkom industrije, te koji se ne daju zastrašiti nikakovim preprekama ili sumljama.

Tko ne će u tima najvišim odobrenjem Vrhovnoga Svećenika počašćenima prepoznati divne redove J. O. C-a (= Jeunesse ouvrière catholique u Belgiji i u Franceskoj) te duhovne savjetnike i vođe kršćanskih sindikata?

Što se tiče načina rada, Papa preporuča, da se najprije stvori elita u samim radničkim redovima, a onda u redovima industrijaca i trgovaca, koji će apostolski djelovati među sebi jednakima. Probiranje vrlo teško, za koje treba da biskupi odaberu svećenike osobitih sposobnosti; brižljiva odgoja, kod koje ne valja zaboraviti duhovnih vježba.

Kako je silno potrebno, da bude jakih i odanih Kristovih vojnika, ako želimo spriječiti katastrofu, što bi je uzrokovala organizacija, koja prezire kako prirodne tako i Božje zakone!

Ne boji se Crkva za se, ali njezino se materinsko srce steže zbog zala, koja bi bila kadra satrti tolike tisuće ljudi, i zbog propasti tolikih duša, za koje je Krist prolio svoju krv.

Ničega dakle ne smijemo zanemariti; ne dajmo, da mi, sinovi svijetla budemo manje razboriti od sinova tmine, koji se vješto slažu organizirajući propagande i zaboravljaju na svoje međusobne svade samo, da zajednički istupe protiv Crkve.

Papa na to završava okružnicu toplim pozivom na slogu i jedinstvo u nastojanju oko velikoga cilja te apostolskim blagoslovom, koji podjeljuje svima, ali napose radnicima, kršćanskim poduzetnicima i poslodavcima.

Svršetak.

Sv. je Otac svojoj okružnici dao trostruk cilj: htio je proslaviti okružnicu »Rerum novarum«, obraniti je od lažnih tuma-

čenja, dovesti u sklad katolike, riješiti svojim ugledom nekorisne raspre, potvrditi i dalje izvesti nauk Leona XIII. priljubivši ga novim prilikama i tako mu pribaviti potpunu savremenost. Te su nakane, ukoliko zavise od Vrhovnoga Svećenika samoga, sjajno izvedene.

Cijeli prvi dio okružnice veličanstven je hvalospjev djelu Leona XIII. Zabacivši zasade nove socijalne škole, koja se izdavala jedinom uistinu kršćanskom, papinski je ugled raspršio sumlje.

Hoće li prijepori ipak prestati; hoće li sloga zbiti katoličke redove? Hoće, ako budu svi poslušno, kršćanski primili naputke Sv. Oca. Ali, nažalost, jedva je izašla okružnica, i već je jedna ugledna revija, sklona zabačenim novotarijama, objelodanila tumač okružnice, koji je neki stručnjak u socijalnim pitanjima nazvao remek-djelom izvratanja. Dao Bog, te dirljivi pozivi ljubavi, koja spaja, odnesu pobjedu nad sebeljubljem, što razdvaja!

Nauke Leona XIII. su potvrđene i dalje izvedene.

Pijo XI. ne govori više samo o radnicima nego o cijelom društvenom poretku; on jasnije crta opasnost zala, spremnih da se obore na društvo; otvara jasniji pogled u budućnost, na koju treba da teže radnici; ne određuje samo minimum plaće nego određuje i mjerila za pravednu plaću. Leon XIII. je rekao, da je posao lična stvar i potreba (za vlastito uzdržavanje), Pijo XI. dodaje, da je društvena stvar; On ne preporuča samo staleške organizacije radnika, nego i srednjega razreda, pače i poslodavaca; pokazuje im svoju naklonost i daje pravila za dobru organizaciju.

Poput Leona XIII. i Pijo XI. niječe pravne obveze vlasnika, ali priznaje državnoj vlasti pravo, da prema potrebama općega dobra učini te obveze pravnima.

Socijalna je misao također mnogo jače istaknuta u okružnici »Quadragesimo anno«. Ona jasnije uči ili jače ističe socijalni zadatak vlasništva i rada; stavlja pravednu zaslužbu u odnos s općim dobrom i mnogo se bavi pozitivnom obnovom društvenoga poretka.

Jednako se »Quadragesimo anno« više negoli »Rerum novarum« bavi ispitivanjem pojedinih konkretnih slučajeva; navodi i preporuča izdanje »Međunarodnoga udruženja za socijalni studij« (»L' union internationale d' études sociales« — osnovao kardinal Mercier u Mechelnu): »Katolička hijerarhija i socijalno pitanje nakon okružnice »Rerum Novarum«; »Quadragesimo anno« za bacuje jedno krivo tumačenje sv. Pavla; izriče svoj sud o sindikatskoj organizaciji u Italiji, hvali katoličke organizacije mladih radnika, upozorava na opasnost odgojnih poduzeća socijalističkih, osuđuje pokušaje oko katoličkoga socijalizma, dopušta u nekim slučajevima pristup neutralnim sindikatima, tumači poimanje vlasništva odobreno od Crkve, određuje pravu darežljivost, priznaje prisvajanje kao izvorni naslov za sticanje dobara, pokazuje naj-

bolji način dobrotvornosti, ističe obiteljski značaj plaće i hvali obiteljska namještenja.

Za tako iscrpljivo djelo možemo još reći da je svečano sjećanje dužnosti za bogataše i mogućnike, snažni protest protiv zloupotreba i tiranije, ozbiljna opomena za svijet, poruka sućuti i jakoga sokoljenja za malene, sloge i jedinstva za katolike, mira za vasioni svijet bez pesimizma, ali i uz uvjet, da svi zajednički porade oko podizanja kraljevstva Kristova.

A. Vermeersch D. I.

KRŠĆANSKI INDUSTRIJALCI.

Kako smo već natuknuli u prikazu Leona Harmela, franceskoga vele-industrijalca (por. »Život« br. 4. o. g., str. 169. i dalje), nije taj plemenitaš srcem i osjećajem osamljenim divom, nego ima dosta drugova po raznim zemljama, koji su nastojali pokazati, što može kršćanska misao i kršćanska ljubav kod rješavanja socijalnoga, napose radničkog pitanja. S ovo par bilježaka unosimo u galeriju, koju resi portrait Leona Harmela, nekoliko minijatura njegovih drugova.

Franz Brandts (1834 — 1914).

Tekstilni industrijalac iz rajnske provincije iz München-Gladbach-a, njemačkog Manchester-a. Spremnost u poslu i gospodarski uspjeh nije bio njegov jedini cilj. U zadnjim godinama svoga života reče jednom nekom južno-američkom inženjeru: »Kad bi iz moga života prekrizio sve, što sam učinio na socijalnom polju, što bi mi ostalo? Kako bi bio prazan moj život!« — Biti poslodavac bilo je njemu čudoredno zvanje, a ne samo prilika, da zgrne što više novaca. Značajna je za jednog poslodavca ona Brandtsova izjava:

»Veća plaća pomaže radnika da postaje za posao sposobniji, a za kupovanje jači. Ova kupovna jakost radnika sve je važnija kod današnje sve veće produkcije. Veće sudjelovanje radničkih grupa u kupovanju nesamo bezuvjetno potrebnih životnih namirnica, već i u pribavljanju raznih ugodnosti života može samo onda da procvate, kad se i plaća diže. Da će tako i sve druge prilike krenuti boljim putem, lako je razumjeti. Ne smije se stoga davati puno važnosti onim izjavama, što se tako često čuju: Radnici su danas dobro plaćeni, neka dakle budu zadovoljni.«

Dobrotvorne ustanove njegovih tvornica bile su u to doba primjer čitavoj Njemačkoj. Udate žene nisu bile uposlene, invalidi imali su lakši posao. Uredio je posebne dvorane, gdje će jesti radnici, koji stanuju izvan tvornice. Tvornički radnici imali su svoje lijepo stanove. Banka za štednju stajala je na raspolaganje svima radnicima. Za radnice uredio je posebne